

. Aspecten van maatschappelijke opbouw

A new social experiment

Onder dit uitdagende motto presenteert zich een stuk werk in Noord-Italië dat een nadere kennismaking alleszins waard is.

Het gebied waarom het gaat, de Canavese, is een landstreek ten noorden van Turijn, aan de ingang van de Valle d'Aosta. Het omvat een klein gedeelte van de noordelijke Po-vlakte en de pre-Alpen.

De streek telt ongeveer 140.000 inwoners, verdeeld over ca. 118 dorpen en stadjes.

Sinds het einde van de vorige eeuw zijn sterke verschuivingen onder de bevolking opgetreden. Ivrea, het centrum van de streek, groeide snel uit tot een vrij belangrijke provinciestad; op het ogenblik wonen er $\pm$ 18.000 mensen. In deze ontwikkeling speelde het Olivetti-concern, dat hier zijn hoofdzetel heeft, een grote rol. Daarentegen verloor het omliggende platteland ongeveer 20 % van zijn bevolking, indien wij de cijfers van 1872 en 1952 vergelijken.

De verschuivingen zijn overigens zeer onregelmatig en voornamelijk afhankelijk van de ligging van de verschillende dorpen; zo zien wij, dat de bergdorpen (verder afgelegen van het centrum Ivrea) het zwaarst geleden hebben onder deze emigratie. Bijna 40 % trok uit deze dorpen weg, uit de verst verwijderde zelfs de helft. Vooral in de periode van 1900—1914 trokken vele gezinnen naar de overzijde van de Oceaan.

De vestiging en de uitbreiding van de industrie in Ivrea, en in de directe omgeving, trok nieuwe bewoners aan. Niet alleen degenen, die reeds een

plaats in een van de bedrijven gevonden hadden, maar ook tallozen, die op goed geluk verhuisden, in de hoop werk te vinden, in het bijzonder uit de omgeving van Venetië. Deze toevloed van de bevolking is in de laatste tien jaar zo sterk geweest, dat in 4 dorpen in de onmiddellijke omgeving van Ivrea thans ongeveer de helft van de bevolking uit immigranten bestaat, waarbij dan tevens dient te worden opgemerkt, dat deze groep nieuwkomers bovendien niet over de gehele linie economisch sterk is, omdat niet allen in het bedrijfsleven konden worden opgenomen.

Zelfs tegen de achtergrond van deze summier feiten is het wel zonder meer duidelijk, dat men in deze streek voor een zeer gevarieerde problematiek staat.

Eenzijds is er een agrarische sector, welke achterligt. Een van de belangrijkste bronnen van inkomsten, de teelt van de zijderups is zo goed als verdwenen door de concurrentie van de kunstzijde. De beste werkrachten trokken weg; wat er overbleef was een bevolkingslaag die voornamelijk bestond uit kleine boeren, die hun bedrijf verder opsplitsen onder hun kinderen. De bedrijfjes zijn in het algemeen te klein om een reële basis van bestaan te geven. Men werkt noodgedwongen met eigen mensen. Enige expansie is niet mogelijk door het ontbreken van financiële middelen en door de geïsoleerde ligging van de dorpen. De streek op zichzelf biedt ook weinig concrete mogelijkheden om andere bronnen aan te boren ter versterking van de

economische situatie. Toerisme zou een goede mogelijkheid zijn. De omgeving is echter niet aantrekkelijk genoeg om van buitenaf kapitaal aan te trekken en de mogelijkheden van de bewoners zelf zijn te beperkt om een dergelijke onderneming van de grond te krijgen. Anderzijds ligt in dezelfde streek op nog geen 15 km afstand het stadsgebied van Ivrea, waar hypermoderne industrieën verrijzen, waar de autochtone bevolking geconfronteerd wordt met een moderne levensstijl en bovendien overspoeld dreigt te worden door een sterke immigratie van de meest uiteenlopende bevolkingsgroepen.

Ten derde betekent de divergerende ontwikkeling van deze beide delen van dezelfde streek tevens een probleem in zichzelf. De dorpsbevolking uit de bergen blijft voor alle relaties, die buiten het directe dorpsverband liggen, op Ivrea aangewezen, vroeger „de stad” die een eigen plaats en functie had in het totale beeld van het dorpsleven, maar die nu steeds meer uit dit beeld weggroeit en in de ogen van de dorpelingen geïdentificeerd wordt met „ze”, d.w.z. met de totaliteit van een vreemde buitenwereld die men niet kent en daarom vreest; een onbekende wereld waarin ook ergens „Rome” ligt.

Om dit punt iets beter te verstaan, nog een enkele toelichting omtrent de staatkundige en politieke situatie in Italië.

Wij bedoelen hiermede niet een uiteenzetting te geven over de economische of de politieke gesteldheid van dit land, maar slechts een aanduiding van de feitelijke toestand waarin verschillende organen functioneren.

In dit verband zijn twee feiten van belang:

1e. Het staatsapparaat is in Italië sterk gecentraliseerd. Een gespecialiseerde aandacht voor regionale problemen kan dus uiteraard moeilijk

worden verwezenlijkt, temeer aangezien de daartoe geëigende provinciale organen weinig actieve betekenis hebben.

2e. Streekproblemen komen dus in feite geheel ten laste van de gemeentelijke overheid. De Italiaanse dorpsgemeente, zoals wij deze in de Canavese vinden, is echter niet in staat een dergelijke verantwoordelijkheid het hoofd te bieden, daartoe is haar actieradius, haar personeelsbezetting en vooral haar budget bij verre niet toereikend. Deze feitelijke situatie voegt dus nog een probleem toe aan de reeds genoemde, nl.: wie kan in dit gebied optreden als initiatiefnemer tot verbetering en langs welke kanalen zal dit initiatief een verwezenlijking kunnen nastreven? Wij staan met deze vraag onmiddellijk in het centrum van dit stuk opbouwwerk en raken hier verschillende elementaire problemen die aan de structuur van dit „social experiment” inherent zijn.

In de bovenbeschreven situatie moest het initiatief wel uit de particuliere sector komen.

Dr. Adriano Olivetti, president-directeur van het Olivetti-concern, stelde eigen middelen ter beschikking om specialisten aan te trekken, die in verschillende richtingen een offensief zouden kunnen openen. Van meet af aan stonden Dr. Olivetti drie dingen duidelijk voor ogen:

1. Hulpverlening dient de weg vrij te maken voor nieuwe mogelijkheden in het economische vlak, die de bevolking een mate van onafhankelijkheid waarborgen, welke de basis vormt voor een gezond zelfbewustzijn.
2. De bevolking zal door participatie in het project mede verantwoordelijkheid moeten dragen.
3. Ontwikkeling in de richting van industrialisatie (welke zich laat voorzien) zal het agrarische ka-

rakter van de streek niet mogen schaden; zelf gebruikt hij hiervoor de term: „development on human scale”, waarmede in de praktijk bedoeld wordt, dat 1e de agrarische ontwikkeling niet ver achter mag blijven bij de industriële ontplooiing en 2e tot elke prijs voorkomen wordt, dat de industrie de agrariër van zijn plaats dringt en aanleiding wordt tot vormloze, massale woonoorden, waarin de enkeling verloren dreigt te gaan.

Op zichzelf is hier dus nog geen sprake van enige werkelijk revolutionaire gedachte. Deze doelstelling, vormt al of niet duidelijk omschreven, de „basic principles” bij elk project dat „community development” beoogt. Participatie en coöperatie zijn in de agrarische sector onmisbare uitgangspunten.¹⁾

Dat zekere vormen van educatieve arbeid derhalve parallel dienen te lopen aan de economische planning of in het beste geval daaraan vooraf dienen te gaan is ook een theoretische waarheid, die niet als „nieuw” kan worden aangemerkt.²⁾

Het „nieuwe” in dit „new” social experiment ligt misschien veeleer in andere facetten:

Het in elkaar passen van een agrarische en industriële ontplooiing en vernieuwing, samengevat in het motto „een samenleving op menselijke schaal”. Dit leidt tot een soort grondmotief, dat het gehele plan steeds meer gaat beheersen, nl. dat kleine gemeenschappen gevormd dienen te worden als elementair integratiekader, de „comunita”³⁾, welke dan als volgt zou kunnen worden omschreven:

Een „comunita” is een multifunctionele groep, die op een territoriale basis (zonder zich daarbij echter te binden aan bepaalde familiegroepen of zelfs aan de territoriale begren-

zing van een dorp), gezamenlijke verantwoordelijkheid draagt voor fundamentele behoeften van de mens: werk, woonruimte (in de ruimste zin van het woord), opvoeding en recreatie. Een groep, welke onder erkenning van persoonlijke waarden aan deze behoeften tegemoet wil komen door te zoeken naar nieuwe structurering in de richting van een industriële democratie, waarbij de verschillende zijden van de menselijke persoonlijkheid een kans krijgen tot evenwichtige ontplooiing en de integratie der persoonlijkheid wordt gewaarborgd.⁴⁾

Het feit, dat het hier gaat om een community development-project in een moderne staat, die overigens zelf dit project niet steunt, geeft ongetwijfeld een bepaalde kleur, omdat zich een beleid gaat vormen, dat op een gegeven moment niet buiten het vaarwater van de overheid kan blijven. Hetgeen twee gevolgen impliceert:

- a. Het komt tot een botsing, waarbij het project zijn beleid moet verdedigen op politiek aanvaardbare gronden, d.w.z. het project wordt tot een levend stuk politieke actie, hetgeen dan weer leidt tot de behoefte aan een politiek manifest en officiële status in het politieke spel nl. een partij.
- b. Waar de staat verstek laat gaan, treedt het project in de plaats van de overheid, zoals dit min of meer het geval is in de „lega dei comuni”, die wij hieronder nog nader zullen beschrijven.

Deze consequenties zijn overigens reeds vóór de aanpak getrokken, want achter dit plan staat de „movimento comunita”, welke de verwezenlijking

¹⁾ vgl. in dit verband: Social service and standards of living, Madras 1952. p. 254.

²⁾ l.c. 210-212.

³⁾ A. Olivetti, A new social experiment, passim.

⁴⁾ A. Meister, Community-work in the Canavese, Centro di sociologia della cooperazione, 1958.

nastreeft van de kleinere gemeenschappen en voorts deze gemeenschappen weer tot nieuwe coöperatie op regionaal plan willen brengen.⁵⁾

De „community centers” in de streek zijn, behalve „dorpshuis”, ook het centrum van waaruit dit nieuwe politieke inzicht wordt verbreid.⁶⁾

Na deze algemene aspecten⁷⁾, welke de achtergrond belichten, zouden we nu onze aandacht willen richten op de praktische uitwerking van het project, dat in vijf richtingen zijn activiteit ontplooit, nl. door de instelling van vijf instituten:

1e. I-RUR- L'instituto per il rinnovamento urbano e rurale.

Dit instituut beoogt economische en technische hulp te bieden. Het stimuleert de start van nieuwe industriële ondernemingen. De basis voor deze kleinere ondernemingen wordt steeds gezocht in de vorming van coöperatieve gemeenschappen.⁸⁾

Langs deze weg werden verschillende nieuwe ondernemingen in de streek geïntroduceerd; om een enkel voorbeeld te noemen: een confectiefabriek, een plasticfabriek, een atelier voor schrijfmachinehoezen en op tuinbouwgebied een proeftuin, welke zaden en gewassen test op hun mogelijkheden in de streek en deze ook desgewenst introduceert in het particuliere bedrijf. Verder gaf het ook de stoot tot verschillende coöperaties op landbouwgebied. De kosten van het instituut worden bestreden uit contributies van de ondernemingen die van zijn diensten gebruik maken. Op deze wijze werd de streek sterker arbeidsintensief, hetgeen leidde tot groter economisch rendement.

2e. Gruppo tecnico per il coordinamento urbanistico del Canavese.

Deze werkgroep houdt zich, zoals de naam aangeeft, bezig met de plan-

ning. Deze planning wordt uitgewerkt op grond van uitvoerig onderzoek en kan zowel planning omvatten in de richting van huizenbouw en wegeaanleg alsook sociale planning, wanneer dit bureau zich bv. bezighoudt met de bepaling van de meest geschikte situatie voor een school of een dorpscentrum. Elk onderzoek wordt neergelegd in een omvangrijk en leesbaar rapport.⁹⁾ De werkzaamheden ondersteunen die van de beide andere instituten als het gaat om voorbereidend werk.

3e. Instituto Italiano per i centri comunitari.

Vanuit deze organisatie worden de centra gesticht in de verschillende dorpen. Deze dorpscentra worden opgevat als „agencies” met culturele en educatieve doeleinden. De nadruk ligt hier dus geheel op het terrein van de „adult-education”. Sociale activiteiten in de betekenis van ons maatschappelijk werk worden zelfs bewust afgevoerd evenals de mogelijkheid om het dorpshuis uitsluitend als centrum voor vrijetijdsbesteding in de recreatieve zin te laten fungeren. Dit in tegenstelling met ons eigen land, waar het dorpshuiswerk in het algemeen berust op een spontaan initiatief van de bewoners en daardoor als een zelfstandige grootheid, die juist haar doelstelling vindt in min of meer scherp gevoelde behoeften in de richting van recreatie of sociale arbeid.

Deze Italiaanse centra worden echter opgezet als de stralingspunten, die de

5) zie in dit verband: Adriano Olivetti, per una libera comunità. 1953, p. 23 en A. Olivetti, Il comune della comunità, 1955.

6) A. Meister, l.c. p. 47.

7) ter nadere kennismaking met het politieke aspect zij aanbevelen: Fini en Fine della politica. Tempi nuovi, metodi nuovi.

8) vgl. A. Meister, Some difficulties of democracy in industry. Mens en Maatschappij, maart/april 1958, p. 89 e.v.

9) vgl. bv. enkele rapporten als Lamberto Borhi, Le scuole e l'educazione a Ivrea, la famiglia, Il Lavoro e il tempo libero in Ivrea (uitg. gruppo tecnico etc.).

bevolking in sociale of economische planning moeten betrekken. Wij komen hier in het slot van onze beschouwing nog nader op terug.

4. Lega dei comuni del Canavese. Dit secretariaat onder leiding van een jurist wil een service-instelling zijn voor de gemeentelijke overheid in het gebied.

De administratieve voorzieningen in de meeste gemeenten zijn maar zeer beperkt.

5. Centro di sociologia della cooperazione. Dit instituut dat zijn vleugels ook verder uitslaat dan de Canavese volgt verschillende ontwikkelingen op de voet; geeft de evaluatie en verzorgt tevens de publikaties welke voor eigen gebruik en voor verdere bekendmaking naar buiten worden samengesteld.

Om vergelijkingsmateriaal te verkrijgen bewegen de activiteiten van dit instituut zich ook buiten de Canavese. De aandacht is in het bijzonder geconcentreerd op het vraagstuk van coöperatieve samenwerking.

Wanneer wij de werkzaamheden van deze vijf instituten overzien dan mogen we op het eerste gezicht de volgende dingen vaststellen.

Hun samenspel is voortreffelijk. Daardoor is het mogelijk geworden, dat men belangrijke behoeften niet alleen wist op te sporen en te registreren, maar tevens met vrij grote koerszekerheid de richting kon aangeven naar mogelijke oplossingen.

Dit komt in het bijzonder tot uiting op het meest concrete en tevens meest spectaculaire terrein n.l. dat van de economische planning. Hetzelfde geldt voor de „Lega dei comuni” op administratief terrein. De doelstelling lag aanvankelijk echter in een ander vlak. De oorspronkelijke doelstelling gaf een versterking van de economische basis slechts als middel, als eerste „steppingstone”

naar het eigenlijke doel, dat omschreven zou kunnen worden als het zoeken van een nieuwe samenlevingsstructuur waarbinnen een wezenlijk vernieuwd samen-leven mogelijk zou worden. Maatschappelijke vormgeving vanuit een hernieuwde geestelijke zelfstandigheid werd aanvankelijk niet slechts gezien als de dragende achtergrond, maar als de eigenlijke kern van het project. Deze gedachte is op zichzelf niet nieuw, maar wordt in vele gevallen eerder opgevat als een waardevol bijproduct. De hierboven omschreven doelstelling vertoont sterke verwantschap met de definitie van Murray Ross¹⁰⁾.

Voor zover schrijver dezes weet, is deze „idealistische inslag” vooral kenmerkend voor Ross. Definities van anderen gaan soms geheel aan dit ideële bijproduct voorbij, zullen het althans zeker niet als „doelstelling” omschrijven¹¹⁾.

Wat ons derhalve in dit project in Ivrea interessant voorkomt, is de vraag, welke gevolgen dit omschreven idealisme heeft. De praktijk van dit project werpt naar ons gevoel een interessant licht op de waarde van verschillende definities¹²⁾, en op de verhouding van doelstelling en praktische realisatie.

De doelstelling in dit werk is van wijde strekking, zij grijpt breed en diep, want zij tendeert niet slechts naar een nieuwe ruimtelijke ordening, maar „pretendeert” ook tevens een herleving van latente geestelijke krachten door een samengroeien van christelijk-humanitaire tradities met moderne socialistische ideeën. Dit gaat dus nog wel iets verder dan Ross.

Deze economische en juridische „hulp” beweegt zich uiteraard voort-

¹⁰⁾ Murray G. Ross, *Community organization*, N.Y. 1955, p. 39.

¹¹⁾ Arthur Dunham, *Community Welfare organization*, New York 1958, p. 24.

¹²⁾ Zie in dit verband Arthur Dunham l.c., p. 27 voetnoot.

durend in het grensgebied van het overheidsbeleid. De grens wordt zelfs gemakkelijk overschreden, hetgeen tot gevolg heeft, dat men bepaalde plannen en adviezen alleen kan verwerkelijken via het daartoe gebruikelijke politieke spel.

Economische en administratieve verbeteringen kunnen soms slechts worden doorgevoerd via het gemeentelijke overheidsbeleid, d.w.z. als voorstellen van een bepaalde politieke partij. Derhalve heeft men zich noodgedwongen op dit terrein begeven.

De „Movimenta Comunita” kan zich onder de bevolking alleen als partij handhaven, indien het politieke programma concrete doelstellingen heeft n.l.: de verbetering van de materiële levensvoorwaarden.

We zien derhalve een merkwaardige ontwikkeling in dit project.

De aanvankelijk ideale doelstelling wordt meer op de achtergrond gedrongen, waarbij het steeds meer de rol gaat spelen van een soort beginselverklaring, welke in het kleed van een moderne utopie, het uiteindelijk gestelde doel omschrijft.

In de praktijk echter moet men met concrete en direct te verwezenlijken doelstellingen werken, welke reële steunpunten vormen om het project door te zetten en de plannen in het politieke vlak aanvaardbaar maken. Dit heeft ook een ver strekkende invloed gekregen op de volksopvoeding en de beïnvloeding tot participatie in het project. Wat op dit terrein door de dorpscentra wordt gedaan draagt duidelijk het stempel van politieke vorming.

Weliswaar ziet men de utopie in stadia naar verwezenlijking voortschrijden, maar de vraag is echter of men deze stadia in de hand kan houden.

De afstand, die er ligt tussen doelstelling en realisatie is er n.l. niet een van economische of sociale feiten die men onder de knie moet krijgen, maar

hij wordt bepaald door de mogelijkheden die men ziet om kleine groepen mensen te hanteren in de richting van het gestelde doel.

Voorlopig is men nog niet veel verder gekomen dan dat men op enkele plaatsen werkverruiming heeft geschapen en dus in feite niet meer bereikt heeft dan „a more effective adjustment between needs and resources”¹³⁾.

Bovendien hebben deze verbeteringen slechts betrekking op die gedeelten van de streek, die met economische achterstand te kampen hebben. De overige integratieproblemen, die wij aanduiden, zijn bijna of geheel niet aan de orde. Wij bedoelen dit niet als een lichtvaardige beoordeling van dit werk, maar willen in het licht van deze praktijk een vraagteken zetten bij al te ver strekkende definities omtrent „community organization”. Anderzijds mogen wij niet voorbijzien aan het feit dat men in Ivrea realistisch genoeg is om reeds thans zichzelf op dit punt kritisch vragen te stellen. Bij de opzet van het plan zoekt men steeds naar aanknopingspunten die benut kunnen worden, om verder strekkende idealen ingang te doen vinden, zoals b.v. de in het gebied levende tradities op het gebied van onderlinge hulpverlening. Toch bestaan er blijkbaar een aantal remmende factoren.

Wij willen er enkele noemen:

- 1e. Het initiatief komt weliswaar uit de particuliere sector, maar dan toch weer te zeer vanuit een bepaalde laag in deze sector n.l. van de zijde van de grootste industrie, het Olivetti-concern of beter: het is op gang gebracht door Dr. Olivetti zelf en daardoor min of meer verbonden aan zijn persoon. Dit blijkt een grote handicap,

¹³⁾ *ibid.* p. 25.

vooral in Ivrea zelf. De autochtone bevolking wordt hierdoor afgeschrikt en een wezenlijke integratie van de „newcomers” vindt niet geheel plaats (b.v. een bar waar veel „Olivettians” komen wordt bijna niet meer door de overige bevolking bezocht).

2e. De centra zijn in het algemeen te zeer van bovenaf gepland. Hier staan wij opnieuw voor een moeilijke vraag. De „community organizer” moet enerzijds weten wat hij wil; dit geeft aan zijn werk ongetwijfeld een grotere weringskracht. Anderzijds mag hij niet aan het feit voorbijgaan dat hij niet „voor” maar „met” mensen werkt.¹⁴⁾ (Al is dit een niet alom aanvaard standpunt).

3e. De coöperatieve tradities zijn waarschijnlijk gevoelsmatig te veel verbonden aan het oude maatschappijbeeld, dan dat de bevolking kans ziet om hierin een brug te vinden naar nieuwe levensvormen.

Of moeten wij vaststellen dat het nieuwe beeld onvoldoende wordt overgedragen, misschien alweer door het feit dat het te wèl omschreven is en niet voldoende ruimte laat voor wezenlijke participatie in de opbouw, waarin de overdracht van nieuwe inzichten dient te bestaan?

4e. In het algemeen heeft de overheersing van het fascisme wantrouwen gewekt tegen beloften van vernieuwing, gepaard aan een zekere politieke onverschilligheid.

5e. Samenvattend zouden we kunnen zeggen: de coöperatieve gedachte zoals deze in de centra naar voren wordt gebracht is in wezen méér dan een praktisch samenwerkings-principe, het wordt ideologisch „belast” doordat het getekend is als een streektraditie en tevens wordt het gekoppeld aan een nieuwe staatsleer, welke dr. Oli-

vetti in verschillende geschriften ontwikkelde. Daardoor wordt onder de bevolking licht het gevoel gewekt, dat men bedreigd wordt door machtsfactoren van buitenaf.

Dit laatste punt brengt ons opnieuw terug naar de doelstelling van het gehele project, dat uiteindelijk een experiment wil zijn in de richting van een federatieve samenhang van kleine gemeenschappen, welke overzichtelijk zijn voor de enkeling en waarin hij zijn verantwoordelijkheid ten volle kan dragen. Achter het project staat uiteindelijk een politieke doelstelling (politiek dan in de zin van deelneming aan de „polis”). Deze gedachte is de beheersende ideologie van de volksopvoeding, die men hier bedrijft. Deze ideologie wordt via de dorpscentra duidelijk gepropageerd. Het politieke ideaal vindt zijn belichaming in de „movimento comunità”, die thans ook in de verkiezingsarena is getreden als erkende partij.

Deze ontwikkeling is daarom te merkwaardiger omdat zij door een zekere institutionering de aanvankelijk bedoelde participatie van de gehele bevolking en daarmee de voorgestelde vrije ontplooiing van aanwezige mogelijkheden naar onze indruk soms schijnt te verdringen. Anderzijds is deze ontwikkeling in de richting van een partijstelsel te begrijpen tegen de feitelijke achtergrond van het heersende staatsbestel, waarin het gecentraliseerde regeringsbeleid te ver van de regionale belangen afstaat en de gemeenten de last van hun verantwoordelijkheid niet kunnen dragen. Een dergelijke situatie vraagt om een oplossing.

Hier ligt tevens een belangrijke vraag, n.l. in hoeverre bemoeienis met sociale en economische opbouw niet altijd tot politiek of minstens

14) *ibid.* p. 45 en 46.

tot het opbouwen van een ideologie zal leiden, of deze stilzwijgend veronderstelt.

Als wij tenslotte dit werk overzien, mogen wij bijzonder in het licht van de politieke en ideologische inslag spreken van een „New social experiment”, een experiment dat ons tenslotte bij drie belangrijke zaken doet stilstaan:

1e. De absolute noodzaak, dat dienstorganen in een bepaald gebied samenwerken op voet van gelijkheid. Samenwerking op zichzelf is dikwijls reeds een moeilijk punt, volstreekte gelijkwaardigheid der dienstorganen mag daarbij echter zeker niet over het hoofd worden gezien.¹⁵⁾

In dit verband is uiteraard de doelstellingen van groot belang. Zolang deze vaag blijft, ten aanzien van de sociale en geestelijke structurele wijzigingen, kan een evenwichtig samenspel nooit een reële kans krijgen. Indien de geestelijke factoren te zwaar wegen, is een ander derailement mogelijk n.l. dat men met zijn doelstellingen aan de „mensen” voorbij schiet. Dit voert ons dus weer tot de vraag: wie neemt het initiatief en in hoeverre is de initiatiefnemer bij voorbaat een belastende factor?

2e. Zeer belangrijk lijkt ons een nadere bezinning op de plaats en de functie van „social and educational agencies” in een „community development project”.

Het bovenbeschreven project toont nog weer eens duidelijk aan, hoezeer men op dit punt in het duister tast. Er bestaat wel een vage consensus over het mogelijke belang van dergelijke centra, maar omtrent introductie en functie ervan weten wij weinig. Het is in ieder geval een open vraag in hoeverre deze centra een entree kunnen geven aan een wijderstrekend project.

Dit laatste is misschien ook de reden dat sommige „community organizers”

deze centra geen positieve waardering toekennen.

De ervaringen in de Canavese tonen in ieder geval aan, dat de theorie, die deze centra als startpunten voor verdere sociale actie en participatie wil zien, een kritische bezinning behoeft. De vraag rijst of het centrum als „gebouw” niet eerder een barrière vormt in het contact met de bevolking, dan dat het aantrekt en samenbindt.

In bepaalde gevallen zal het zeker aanbeveling verdienen om eerst te streven naar een dorpscentrum, als de bevolking daar rijp voor is en zelf als initiatiefnemer kan optreden. De concrete gestalte van een centrum „novum” en dus „Fremdkörper” in de gemeenschap kan gemakkelijk het „vreemde” en „oneigene” van de initiator van een project onnodig onderstrepen.

Ten aanzien van deze centra rijzen trouwens nog een reeks vragen, die betrekking hebben op de inhoud van een eventuele educatieve taak. Volksopvoeding is uiteraard meer dan een zuiver pedagogische taak en betreft ook een stuk werk in de richting van sociale integratie.

3e. „Community development” en „community organization” zijn gangbare begrippen geworden. Wat ons hier interesseert is de vraag of bij deze termen in wezen een techniek of eigenlijk een ideologie aan de orde is. Wij willen hier niet de vraag stellen in hoeverre dit nu juist het onderscheid zou kunnen vormen tussen beide begrippen (wanneer men immers de beide begrippen sterk naar de technische zijde interpreteert, blijkt er weinig verschil te bestaan)¹⁶⁾. Neen, de vraag die dit project ons stelt is o.i. deze: kan er van „community development” sprake

¹⁵⁾ J. van Burg in „De Schalm” 1958 no. 2, p. 77.

¹⁶⁾ Groenman, Sociale opbouw op territoriale grondslag N.B.V. broch. no. 8 i.c., p. 11.

zijn zonder ideologische doelstelling, of kan een project ook zonder meer als een sociaal-technisch vraagstuk gezien worden. Wij zijn ons bewust op deze wijze het probleem wit-zwart te tekenen. Toch dringt de vraag zich bij ons op, ondanks alle bezwaren die wij hebben tegen de politiek-ideologische ontwikkeling in de Canaveze. Wij hebben de indruk dat de verschillende definities op dit terrein enigszins over deze vraag heenglijden. Vindt dit misschien zijn oorzaak in het feit dat vele definities van Amerikaanse huize zijn en derhalve het begrip „democracy” misschien te zeer een veronderstelde partner in het spel is dan dat men hem uitdrukkelijk meent te moeten noemen? Het is uiteraard niet doenlijk een

volledig inzicht te geven in de omvang van het project. Wij zijn ons dan ook bewust dat bepaalde facetten werden weggelaten en dat het naar voren halen van bepaalde lijnen een zaak altijd maar eenzijdig recht doet. Het woord „experiment” geeft ons echter de moed dit te doen. De initiatiefnemer, Dr. Olivetti wil ook niets liever dan vragen voorleggen aan anderen. Verschillende van deze vragen, die onzerzijds ook ter plaatse aanleiding gaven tot levendige discussie, geven wij hierbij door, in de hoop dat zij weerklink vinden en misschien een kleine bijdrage vormen voor een verder gesprek, waar deze materie om vraagt.

C. N. GRAAFF.